

Bitmeyen Acının Edebî İzdüşümleri: "Filistin Sabren" Kasidesi

Öz: Şiir özgün yapısıyla duyguların çarpıcı bir şekilde aktarılma aracıdır. Bu misyonuyla şiir, sosyal ve siyasi birçok mesajın iletilmesinde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Nitekim genelde edebiyat, özelde şiir birçok yerel sorunun uluslararası camianın gündeminde yer etmesine katkı sağlamıştır. Şiirin bu katkularından biri de yaklaşık bir asırdır devam eden Filistin sorununu dünyaya duyurmak için üstlendiği roldür. Filistinliler vatanını müdafaa ederken, bu bölgeden ve dünyanın farklı ülkelerinden şairler bu gayrete kalemleriyle destek olmuştur. Filistin sorununu şiirlerinde işleyen önemli şairlerden biri de neo-klasik Arap şiirinin önemli temsilcilerinden olan Ahmed Muharrem (1877-1945)'dir. Şair XX. yüzyılın başlarında kaleme aldığı Filistin Sabren adlı kasidesinde, bölgede yaşananları sade bir üslupla anlatmış ve vermek istediği mesajı ön plana çıkarmıştır. Şairin kasidesinde anlattığı yıkım ve acının günümüzde hala güncelliğini koruyor olması bir diğer sarsıcı gerçek olarak müşahade edilmiştir. Bu çalışmada Ahmed Muharrem'in hayatı hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Ardından beyitlerin açıklamalı çevirisiyle beraber tespit edilen belagat sanatlarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Kaside, Filistin, Ahmed Muharrem, İşgal.

Zahir

ASLAN*

The Literary Reflections of Endless Sorrow: His Qasida "Filistin Sabren"

Abstract: Poetry, distinguished by its original form, serves as a powerful means of vividly conveying emotions. It is widely utilized in the dissemination of numerous social and political messages, given this inherent mission. Indeed, literature in general, and poetry in particular, have contributed to placing many local issues on the international agenda. One of these contributions is the role it has undertaken in raising global awareness about the century-long Palestinian conflict. While the people of the region were defending their homeland, poets from Palestine and various countries around the world supported this effort with their pens. One of the significant poets who addressed the Palestinian issue in their poems is Ahmad Muharram (1877-1945), a prominent representative of neo-classical Arabic poetry. In his qasida titled 'Filistin Sabren,' penned at the beginning of the 20th century, the poet narrates the events of the region in a simple style, bringing the intended message to the forefront. The fact that the destruction and sorrow described in the poet's qasida still resonate today has been observed as another unsettling reality. This study briefly presents information about the life of Ahmad Muharram. Subsequently, an annotated translation of the couplets and a literary analysis have been conducted.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Qasida, Palestine, Ahmad Muharram, Invasion.

* Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, Trabzon, Türkiye, ORCID ID: 0000-0001-6276-7686, zahiraslan@trabzon.edu.tr.

Giriş

Edebî sanatların en kadim şekli olarak kabul edilen şiir, farklı birçok duyguyu çarpıcı bir şekilde ifade etmenin araçlarındandır. Şairler yaşadıkları toplumu her açıdan geniş kitlelere aktarmaktadır. Dolayısıyla bir şairin eserlerinin muhtevasını belirleyen ana faktör bütün bileşenleriyle içinden çıktığı toplumdur. Şair söz sanatlarını da kullanarak beraber yaşadığı insanların acı ve tatlı yaşanmışlıklarını, hatıralarını ve hayallerini anlatır. Şiirler anlattığı toplumun gelişim süreciyle paralel bir seyir izleyerek canlılığını koruyan bir tarihi bilgi kaynağıdır. Tarihte vuku bulan tüm önemli olaylar, etki gücüne oranla yerel, bölgesel veya uluslararası çapta şairlerin ilgi alanına girmiştir. Başta Arap şiiri olmak üzere farklı birçok dilde edebî çalışmalara konu olan tarihi olaylardan biri de XX. Yüzyılın başından itibaren bir problem olarak ortaya çıkan Filistin meselesidir.¹

XX. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflamasıyla Ortadoğu bölgesi büyük trajedilere sahne olmuştur. Günümüze kadar devam eden acılarla dolu sistematik zulüm ve felaketler; başta Kudüs olmak üzere Filistin topraklarında yoğun bir şekilde yaşanmıştır. Kıt imkânlarla bu sistematik baskı ve zulümle mücadele etmeye gayret eden Filistin halkı, bu haklı mücadelesini uluslararası arenada farklı vesilelerle çeşitli mecralarda duyurmaya çalışmıştır. Bu mecraların en bilinenlerinden biri de şiir olmuştur. Halka moral veren, duygularına tercüman olan ve manevi bir dayanak işlevi de gören Filistin temalı şiirler, edebiyat camiasında etkili olmuş ve üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Filistinli şairlerin yanı sıra farklı ülkelerden birçok şair bu davaya destek veren beyitler ve müstakil kasideler nazmetmiştir. Filistin halkının yaşadığı bu insanlık dramını edebî çalışmalarında konu eden şairlerden biri de neo-klasik Arap şiirinin² önemli temsilcilerinden olan Türk asıllı Mısırlı şair Ahmed Muharrem b. Hasan el-Mısırî (1877-1945)'dir. Ahmed Muharrem hakkında Türkiye'de tespit edebildiğimiz kadarıyla Büşra Yılmaz tarafından "Ahmed Muharrem ve Şiirinin Ana Temaları" başlıklı bir yüksek lisans tezi ile Harun Özel tarafından *Mısırlı Şair Ahmed Muharrem'in Şiirlerinde Son Dönem Osmanlı* adlı bir kitap yazılmıştır.

---

¹ Vatanları işgalle ellerinden alınan bir halkın yeniden topraklarına dönme ve bağımsız devletini kurma mücadelesi olarak tanımlayabileceğimiz Filistin meselesi yüz yılı aşkın bir süredir devam etmektedir. Daha detaylı bilgi için bk. Hasan Gül, "Filistin Sorununun Temel Nedenleri", *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 6/2 (Nisan 2018), 13-22.

² Câhiliye, Emevî ve Abbâsî dönemi şiiri taklit edilerek yazılan modern dönem Arap şiiri. Mahmûd Sâmi el-Bârûdî (1839-1904) bu akımın kurucusu olarak kabul edilmektedir. Bk. Kemal Tuzcu, "Mısırlı Neo-Klasik Şairleri", *Nüsha: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5/2 (2002), 107-126; Nasuhi Ünal Karaarslan, "Bârûdî, Mahmud Sâmi Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/90-91.

Bu çalışmamızda Ahmed Muharrem ve şairliği hakkında kısaca bilgi verildikten sonra "*Filistin Sabren* صبراً فلسطين" adlı kasidesi muhteva, mana ve belâgat sanatları açısından incelenecektir.

1. Ahmed Muharrem

Ahmed Muharrem 1877 tarihinde Mısır'da dünyaya gelmiştir. Ahmed Ubeyd'e³ gönderdiği ve hayatından bahsettiği risalede Arap diline ve özellikle şiire tutkuyla bağlı Türk bir babadan dünyaya geldiğini ifade etmektedir. Babası onu ilmî ve edebî birçok farklı alanda eser ihtiva eden kütüphanesindeki kitaplarla ilgilenmesi için yönlendirmiş ve şiir nazmetmesini teşvik etmiştir. İlköğrenimini köyünde tamamlayan Ahmed Muharrem, okuma-yazma öğrenip Kur'ân-ı Kerim hıfzını tamamladıktan sonra babası tarafından Kahire'de farklı medreselere gönderilmiştir. Kültürlü bir kişiliğe sahip olan babası, Arap dili ve edebiyatı alanında iyi yetişmesini istediği oğlu için özel öğretmenler tutmuştur. Vaktinin çoğunu babasının şahsi kütüphanesi ile farklı kütüphanelerde şiir divanları ve edebî eserler okuyarak geçiren Ahmed Muharrem, maddi sıkıntılar yaşadığı dönemlerde dahi özgürlüğünü kısıtlayacağı, Müslümanlara ve ülkesine hizmet etmesine mani olacağı düşüncesiyle resmî görev almamış ve maddi menfaat karşılığında idarecilere methiyeler nazmetmemiştir.⁴ İlk şiirini henüz on iki yaşındayken yayınlayan şairin nazmettiği şiirler ve kaleme aldığı yazılar *Apollo*, *Enîsü'l-celîs*, *ez-Zühûr*, *el-Miftâh*, *es-Sıdk*, *el-Fetih* gibi dönemin önemli birçok gazete ve dergisinde yayınlanmıştır.⁵

Şair klasik dönemden Ebû Temmâm et-Tâî (ö. 231/846), Buhtürî (ö. 284/897), Ebû't-Tayyib el-Mütenebbî (ö. 354/965), Şerîf er-Radî (ö. 406/1015) ve Ebû'l-Alâ' el-Maarrî (ö. 449/1057) ile modern dönemden Mahmûd Sâmî el-Bârûdî (1839-1904), Ahmed Şevkî (1868-1932) ve İsmâil Sabri Paşa (1854-1923) gibi isimlerden çokça istifade ettiğini aktarmaktadır.⁶

Dinî değerlere bağlı muhafazakâr bir kişiliğe sahip olan ve şiirlerinde vatanseverlik, inanç temelli Arap milliyetçiliği, siyaset eleştirisi, sömürge karşıtlığı, İslâm birliği, Filistin meselesi, adalet, ahlak, işçi hakları, kadın

³ Ahmed Ubeyd b. Muhammed (1893-1989), Suriyeli yayıncı, yazma eser uzmanı ve şair. Bk. Mustafa Irmak, "Ahmed Ubeyd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), EK1/53-54.

⁴ Mustafa el-Fâr, *eş-Şâ'ir Ahmed Muharrem: Dirâse fî hâyâtihî ve şî'rih* (Amman: el-Mektebetü'l-vataniyye, 2007), 55, 57, 61-62; Ahmet Özel, "Ahmed Muharrem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), EK1/47-49.

⁵ Büşra Yılmaz, *Ahmed Muharrem ve Şiirinin Ana Temaları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 51-52.

⁶ Ahmed Muharrem, *Dîvânu Muharrem (es-Siyâsiyyât)*, nşr. Mahmud Ahmed Muharrem (Kuveyt: Mektebetü'l-Felâh, 1984), 1/9-10.

problemleri gibi konuları işleyen şair, Osmanlı Devleti'ne ve hilafet makamına muhabbet duymuş, bu sevgi ve bağlılığını şiirleriyle dile getirmiştir.⁷

13 Haziran 1945 tarihinde Mısır'ın Demenhûr kentinde vefat eden şair, ardında şiir ve nesirden oluşan büyük bir edebî külliyat bırakmıştır. Eserleri vefatından sonra oğlu Mahmud Ahmed Muharrem ve başka âlimler tarafından neşredilmiştir. Bazı eserleri şunlardır: *Mecdü'l-İslâm Divanı*, *Divânu Muharrem*, *es-Siyâsiyyât*, *el-İctimâiyyât ve'l-Merâsî*, *el-Havâtır ve't-Teemmülât*, *el-İhvâniyyât ve't-Tehânî ve'l-Müsâcelât*, *et-Tabîa' ve'l-Vasf ve'l-Gazel ve'l-Hubb*, *Divânu'l-Aksâ'l-Hazîn*, *Nükbetü'l-beramike*.

2. "Filistin Sabren" Kasidesinin Muhtevası

Arûzun tavîl bahriyle nazmedilen kaside yirmi beş beyitten oluşmaktadır. Tavîl bahri, en yaygın kullanılan bahirlerden olup geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Hamâse, fahr, medih, kasas, risâ, i'tizâr ve itâb gibi farklı duyguların anlatılmasına elverişli olması sebebiyle klasik şiirin yaklaşık üçte birinin bu bahirle nazmedildiği söylenmektedir.⁸ Ahmed Muharrem de yirminci yüzyılın başlarında İngiliz manda rejiminin bölgeye hâkim olmasıyla yaşanan acıları anlattığı sabır, yiğitlik, cesaret ve itâb konulu *Filistin Sabren* adlı kasidesini bu bahirle nazmetmiştir.

Kasidenin çeviri-yorum ve edebi tahliline başlamadan önce muhtevası kısaca şöyle özetlenebilir: Şair 1-7 arası beyitlerde vatan müdafaası ve din hürriyeti uğruna canlarını feda eden cesur Filistinli savaşçıları övdükten sonra zafere inanan ve haklı olan bir topluluğun üstesinden gelemeyeceği bir zorluğun olmadığını ifade etmektedir. Kasidenin bu bölümünde işlenen tema cesaretlendirici, teşvik edici ve umut aşıl原因 bir çerçevede devam etmektedir. İlk yedi beyitte Filistin halkının gayretlerini anlatan şair, 8-11 arası beyitlerde o topraklarda yaşanan zulmü betimlemektedir. Dini inanca atıfla mazluma yardımcı olarak Allah Teâlâ'nın yeterli olduğunu ifade eden şair, mazlumların akan kanının toprağın derinliklerine kadar indiğini söyleyerek yüreğinin derinliklerinde hissettiği acılara işaret etmektedir. Yardım edici olarak Allah yeter diyerek başladığı bu bölümü, zulmün yerelde kalmadığını, uluslararası toplumun da zalimlerle işbirliği içinde olduğunu ifade ederek bitiren şair, mazlumların duygu dünyasında hissettiği kimsesizliği mısralara dökmektedir. 12-17 arası beyitlerde işgalcilerin tarih boyunca işlediği cürümler ve ardından yaşadığı sürgünlerden bahseden şair; bu topraklardan

⁷ Ahmet Özel, "Ahmed Muharrem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), EK1/48; Yılmaz, *Ahmed Muharrem ve Şiirinin Ana Temaları*, 56, 70, 74, 92.

⁸ Mahmud Fâhûrî, *Mûsikâ'ş-şî'ri'l-'Arabî* (Halep: Menşûrâtu Câmî'eti Haleb, 1996), 22; İbrahim Yılmaz, "Tavîl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/183-184.

İslâm'ı silmeyi amaçlayan bu gürhün faydacı, güvenilmez ve zayıf karaktere sahip olduklarını ifade ederek tek kutsallarının dünyalık olduğunu anlatmaktadır. 18-22 arası beyitlerde halkın büyük acılar, yalnızlık ve terk edilmişlik yaşamasına rağmen mücadeleyi bırakmayacağını, kurulan tuzaklar ve yapılan hilelere aynıyla mukabele edileceğini ifade etmektedir. Şair kasidesinin sonlarını (23-25) ise meydan okuyan bir üslupla; mezarlarında yatan atalarını utanca terk etmeyeceklerini, onlardan öğrendikleri ve tevarüs ettikleri değerleri koruyacaklarını anlatarak Filistin'i terk etmeyeceklerine dair kararlı duruşu yansıttığı beyitlerle tamamlamaktadır.

3. Kasidenin Açıklamalı Çevirisi ve Edebî Tahlili

Temel gayesi Filistin halkına umut aşılamak ve o topraklarda yaşanan zulmü dış dünyaya anlatmak olan şairin basit ve anlaşılır bir dil kullandığı görülmektedir. Bu başlıkta beyitlerin açıklamalı çevirisiyle beraber kasidede tespit edebildiğimiz bazı edebî sanatlarla yer verilecektir.

Şair, Filistin coğrafyasında yaşanan zulmü anlattığı bu kısa kasidesine Filistin halkına seslenerek başlamaktadır. Mahzuf bir nida harfi ile yaptığı bu çağrıda, teşhîs ve mecaz sanatlarını kullanarak mekân özelinde Filistin halkına sabrı telkin etmektedir. Şair hemen ardından başarının bir zamanı olduğunu ve elbet bir gün gerçekleşeceğini aktararak; sabır kelimesinin ihtiva ettiği metanet, tahammül ve sebat anlamlarına atıf yapmaktadır. Şöyle ki; nida üslubuyla Filistin halkına seslenen ve dikkatlerini çekmeyi amaçlayan şair, hemen ardından başarıya dair umudunu belirtmektedir. Ancak zaferin sadece duygusal temennilerle elde edilemeyeceğini de "sabır" kelimesiyle ifade ederek hayatın gerçekliğine işaret etmektedir:

فلسطينُ صَبْرًا إِنَّ لِلْفَوْزِ مَوْعِدًا * فَإِلَّا تَغْوِزِي الْيَوْمَ فَاتْتَظِرِي غَدَا

Sabret Filistin! Kurtuluşun elbet bir zamanı vardır * Bugün olmasa dahi
(zafer için) yarını bekle.

Şair kasidesine nida üslubu ile başlayarak muhataplarının dikkatini çekmeyi amaçlamıştır. Dolayısıyla burada Bedî sanatlarından Hüsnu'l-ibtidâ'dan bahsedilebilir. Söze uygun ve yerinde başlama sanatı olan Hüsnu'l-ibtidâ sanatında lafzın kolay, anlaşılır, uyumlu ve açık olmasına dikkat edilir. Bu sanat Berâat-i istihlâl, Hüsnu'l-iftitâh olarak da bilinmektedir.⁹ Beyitte geçen "Filistin" kelimesinde ise teşhîs sanatından bahsedilebilir. Teşhîs, insana has özellikleri diğer varlıklara vererek gerçekleştirilen bir mecazi anlatım türüdür. Burada ülke ismi olan "Filistin" kelimesinden sonra gelen "sabren" kelimesi insana has bir özelliktir. Zira sabır telkin edilen Filistin'de yaşayan insanlardır. Yine şair, bu beyitte geçen "إِنَّ لِلْفَوْزِ مَوْعِدًا" ifadesinde "إِنَّ"nin

⁹ Abdurrahman Habenneke el-Meydânî, *el-Belâğetü'l-Arabiyye* (Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1996), 2/559.

haberi olan “للفوز” ifadesini isminden (مَوْعِدًا) önce zikrederek kurtuluşa dair mesajını daha çarpıcı bir şekilde ifade etme yoluna gitmiştir. Burada kasr sanatı mevcuttur. Kasr, bir lafzı veya cümleyi özel bir tarzda başka bir lafız veya cümleye tahsis etmek anlamına gelmektedir. Hasr ve tahsis olarak da bilinen bu Meânî sanatı, muhatabın dikkatini çekmek ve verilmek istenen mesajın daha çarpıcı bir şekilde dinleyiciye ulaştırmak gibi gayelerle yapılmaktadır.¹⁰

Yine bu beyitte mecaz-ı mürsel sanatı mevcuttur. Şair “Filistin sabret” ifadesiyle mekân ismi zikrederek orada yaşayanları kast etmiştir. Buradaki alaka mahalliyettir. Zira sabretme insanlarla ilgili bir hususiyettir. Mecaz-ı müfred olarak da bilinen Mecaz-ı mürsel, Beyân sanatlarından. Gerçek anlam ile mecazi anlam arasında teşbih dışında bir alakası olan ve esas anlamın kastedilmesine mâni olan bir karinenin mevcut olduğu durumda yapılmaktadır. Kelimenin hakiki manası ile mecazi manası arasında cüz’iyet, sebebiyet, masdariyet gibi alakalar bulunur.¹¹

Şair ikinci beyitte tekrar umuda vurgu yaparak zaferin mutlaka gerçekleşeceğini söylerken, devamında hayatın gerçekliğini hatırlatarak bu yolda ölüm dâhil bedel ödenmesi gerekebileceği acı gerçeğini şu şekilde aktarmaktadır:

ضَمَانٌ عَلَى الْأَقْدَارِ نَصْرٌ مُجَاهِدٍ * يَرَى الْمَوْتَ أَنْ يَحْيَا ذَلِيلًا مُعَبِّدًا

Kaderin (sahibi) kefidir mücahidin zaferine * Ölümü yeğleyen; zillet içinde, köle gibi bir hayatın yerine.

Beyitte geçen “الأقْدَارِ/kaderler” ifadesinde Me’ânî sanatlarından îcâz-ı hazfin ihtizâl türü vardır. İlgili ifadenin takdiri muzafın hazfiyle şu şekildedir: “صاحب الأقدار/kaderin sahibi”. Sözlükte sözü kısaltma gibi anlamlara gelen îcâz, bir me’ânî sanatı olarak verilmek istenen manayı açık ve net bir şekilde ifade etmek için az lafızla çok mana anlatma sanatıdır.¹² Yine beyitte geçen “الموت/ölüm” ile “يَحْيَا/yaşıyor, yaşayacak” ifadelerinde bedî sanatlarından tıbâk mevcuttur. İki zıddı bir cümlede bir araya getirme sanatı olan tıbâk,¹³ birçok kısma ayrılmaktadır. Yukarıdaki örnekte birbirine zıt olan kelimelerden birinin isim, diğèrinin de fiil olması sebebiyle burada gayr-ı mütecânis tıbâk mevcuttur.

¹⁰ Hatib el-Kazvîni, *el-Îzâh fî ‘Ulûmi’l-Belâğa* (Beyrut: Dâru’l-Cil, ts), 3/4-5.

¹¹ Bahâüddîn es-Sübkî, *‘Arûsü’l-efrâh fî şerhi Telhîsi’l-Miftâh* (Beyrut: el-Mektebetü’l-Asriyye, 2003) 2/130.

¹² Meydânî, *el-Belâğeti’l-Arabiyye*, 2/57.

¹³ Sirâcüddîn es-Sekkâkî, *Miftâhu’l-ulûm* (Beyrut: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1987), 423.

Şair zelil bir şekilde yaşayacağına vatani ve dini uğruna izzetle şehit olmayı göze alan mücahidin, savaştan bir silahı kalmasa dahi canını silahının yerine koyarak ancak bir kılıcın yapabileceği şekilde feda-i canla mücadele edeceğini ifade etmektedir. Ardından vatanını savunan mücahidin sebatına vurgu yapan şair; aynı anda ölümün ve hayatın nefesini ensesinde hissederek kararlı ve metanetli bir şekilde mücadelesinden vazgeçmediğini aktarmaktadır:

إِذَا السَّيْفُ لَمْ يُسَعِفْهُ أَسْعَفَ نَفْسَهُ * بِأَسِّ يَرَاهُ السَّيْفُ حَتْمًا مُجْرَدًا.

Kılıç destek olmazsa canını ortaya koyar (kılıcın yerine) * Yiğitlikle silahsız olarak, ancak kılıcın yapacağı şekilde.

يَلُودُ بِحَدِيدِهِ وَيَمِضِي إِلَى الْوَعَى * عَلَى جَانِبِهِ مِنْ حَيَاةٍ وَمِنْ رَدَى

Kılıç iki (keskin) yüzüyle sürdürüyor savaşı inatla * Bir tarafında ölüm, diğer yanında hayatla.

Bu beyitte istiare mekniyye'den bahsedilebilir. Zira "يَلُودُ" fiilinde müstetir olan "هو" zamirinin râci' olduğu "kılıç/سيف" kelimesi bir insana (savaşçı) benzetilmiştir. Ardından "insan" kelimesi hafzedilerek onunla ilgili bir hususiyet olan "sürdürmek/يَلُودُ" fiili zikredilerek istiare yapılmıştır. İstiare-i mekniyye'de teşbihin iki rüknünden biri olan müşebbeh (benzeyen) zikredilir. Ardından müşebbeh bih (benzetilen) hafzedilip onun lazımlarından biri söylenerek zihinde muhayyel bir betimlemenin ortaya çıkması hedeflenir. Kapalı İstiare olarak da bilinen istiarenin bu türü Beyân ilminin en sık kullanılan sanatlarından¹⁴ Yine beyitte geçen "رَدَى/ölüm, yok olma" ile "حياة/hayat" ifadelerinde bedî sanatlarından tıbâk mevcuttur.

Şair devamında savaş meydanında mücadele eden insanları teşvik etme gayesiyle savaşçıları, halkını ve ülkesini övmektedir. Ahmed Muharrem Filistinlilerin bu haklı mücadelesinde bütün zorluklara rağmen yıkılmadan devam etmelerini sağlayan ana unsuru remzetmiştir. Bu saik de temelde yaşam ve inanç hürriyeti uğruna mücadele etme azmi olarak ifade edilebilir. Her millet için ortak bir payda olan bu duygu; farklı hassasiyetlere sahip olan Filistin halkını bir araya getiren ana unsur olarak görülebilir. Şöyle ki; temelde vatanın kurtarılması ve özgür yaşam hakkı elde etme hedefi etrafında harekete geçen halktan dini hassasiyeti ön planda tutanlar "din ve ibadet hürriyeti", milliyetçilik hassasiyetini ön plana koyanlar da "milli kimlik hürriyeti" için mücadele etmektedir. Her iki duygunun kesiştiği nokta da en temel gereksinim olan vatan hürriyetidir.

¹⁴ Muhammed Ahmed Kasım-Muhyiddin Dîb, *Ulûmu'l-Belâğâ* (Lübnan: el-Müessesetü'l-Hadîsetu li'l-Kitâb, 2003), 198-199.

مَنَعَتْ ذُنَابَ السُّوءِ عَنْ غَيْلِ حُرَّةٍ * سَمَّتْ فِي الصُّوَارِي الْعُلْبِ جَذِمًا وَمَحْتِدًا

(Ey Filistin!) Yırtıcı aslanların arasında kökeni ve soyu açısından yükselmiş özgür topraklara kötü kurtların girmesine engel oldun.

Şair bu beyitte “kötü kurtlar/السُّوءِ” ifadesiyle Filistin’e saldıran düşmanı kast etmiştir. Dolayısıyla burada istiare tasrihiyye’den bahsedilebilir. Zira müşebbeh bih olan “kötü kurtlar/السُّوءِ” ifadesi zikredilmiş ve müşebbeh olan “düşman” hazfedilmiştir. Beyân sanatı olan istiare, hakiki mana ile mecazi mana arasında mâni bir karinenin bulunması sebebiyle bir sözü benzerlik alakası kurarak anlamı dışında kullanmaktadır.¹⁵

لَهَا مِنْ ذَوِيهَا الصَّالِحِينَ عَزَائِمٌ * تَفُضُّ الْقُوَى فِضًّا وَلَوْ كُنَّ جَلْمَدًا

Filistin’in gayretli ve sâlih evlatları * Gerçekten bozguna uğrattıyor düşmanı, sağlam bir kaya olsa da

Bu beyitte geçen “تَفُضُّ الْقُوَى فِضًّا/Gerçekten bozguna uğrattıyor düşmanı” ifadesinde itnâb sanatından bahsedilebilir. Zira burada zikredilen meful mutlak tekid gayesiyle yapılmıştır. Îcâz’ın zıddı olarak bilinen itnâb sanatında verilmek istenen anlam belli bir yarar gözetilerek alışlagelmişin dışında daha fazla ibare ile anlatılmaktadır. Belâgat sanatları açısından meful mutlakın tekid yöntemi olarak kullanılmasının sebebi, dinleyicinin verilmek istenen anlamın mecaz olduğu vehmine kapılmasına mani olmaktır.¹⁶

إِذَا صَدَمَتْ صَمَّ الْخُطُوبِ تَطَّأَيْرَتْ * لَدَى الصَّدْمَةِ الْأُولَى شِعَاعًا مُبَدَّدًا

En kötü musibetlere dahi çarpınca onu daha ilk darbede (parçalanmış) küçücük kıvılcıklar şeklinde darmadağın eder.

Bu beyitte düşmanın çözülüp dağılması, “(parçalanmış) küçücük kıvılcıklar/شِعَاعًا مُبَدَّدًا” ifadesiyle etrafa saçılmış bir kıvılcım ve ışık parçasına benzetilmiştir. Bu beyitte de istiare-i tasrihiyye’den bahsedilebilir. Yine beyitte iktibas sanatı da mevcuttur. Zira beyitte geçen “الصَّدْمَةِ” ilk darbe/الأولى” ifadesi Hz. Peygamber’in sabrı telkin ettiği bir hadisinde¹⁷ geçmektedir. Bedî sanatlarından olan İktibâs şiir veya nesirde sözü daha etkili hale getirmek için, alıntı yapılan ifadenin ayet veya hadis olduğu belirtilmeden Kur’ân veya Hadisten alıntı yapmaktır.¹⁸

Şair kasidenin bu bölümüne kadar halkına sabrı, mücadeleyi ve sonunda

¹⁵ Meydânî, *el-Belâğetü'l-Arabiyye*, 1/43.

¹⁶ Meydânî, *el-Belâğetü'l-Arabiyye*, 2/105, 110.

¹⁷ “Gerçek sabır, musibetin geldiği ilk anda gösterilen sabırdır.” Buhârî, Cenâiz, 31.

¹⁸ Kasım, *Ulûmu'l-Belâğâ*, 127-128.

ölüm olsa dahi geri durmamayı, zafere dair umuda da vurgu yaparak telkin etmektedir. Ancak günümüzde yaşandığı gibi o dönemde de katliama maruz kalarak kendi kaderine terk edilen ve yalnız bırakılan Filistin halkının yaşadığı acıyı dış dünyaya -elinden gelen en iyi araçla- şiiirle şu şekilde duyurmaya çalışmaktadır. Şair bu şekilde düşman ve avenelerinin azgınlıklarıyla zulmün duyulmasına mani olmalarını da protesto etmektedir:

لَكَ اللهُ مِنْ مَظْلُومَةٍ تَشْتَكِي الْأَذَى * وَتَأْبَى عَوَادِي الدَّهْرِ أَنْ تَبْلَغَ الْمَدَى

Allah sana yeter (Ey Filistin)! Acı çekiyor ama düşmanın hedefe varmasına engel oluyor(sun).

Bu beyitte "لَكَ" muhatap zamiriyle bir insan gibi hitap edilen Filistin için yine teşhîs sanatından bahsedilebilir. Bunu destekleyen karine de devamında zikredilen ve insanla ilgili olan "mazlum/مَظْلُومَةٍ", "acı çekiyor/تَشْتَكِي الْأَذَى" ifadeleridir.

جَرَى الدَّمُ يَسْقِي فِي دِيَارِكِ وَأَغْلًا * مِنَ الْبَغْيِ لَا يَرْضَى سِوَى الدَّمِ مَوْرِدًا

Topraklarında akan kanı, azgınlığından ötürü kandan başka içecek kabul etmeyen işgalciler içmektedir.

Beyitte geçen "الدَّم/kan" ifadesinde istiare-i mekniyye'den bahsedilebilir. Zira toprağı sulayacak olan sudur, kan değildir. Bu örnekte kan suya benzetilmiştir. Karine de "يسقي/suluyor" fiilidir.

Şair düşmanın işgal ve zulmünün boyutunu ifade etmek için yapılan zulüm ve kıyımın düşmana da huzur getirmeyeceğini ve öldürdükleri insanların haksız yere akan kanlarının zalimlerin boğazında kalacağını aktarmaktadır. Burada düşmanın, savaş hukukuna uymayan ve insanlık dışı arsız durumu anlatılmaya çalışılmıştır:

تَجَرَّعَهُ نَارًا وَكَانَ يَظُنُّهُ * رَحِيمًا مُصَفَّى أَوْ زُلًّا مُبْرَدًا

(Döktüğü) kanı ateş olarak içti (zalim) * (Döktüğü bu kanı) leziz bir içecek veya soğuk bir su gibi içeceğini zannederken.

Beyitte geçen "تَجَرَّع" fiiline muttasıl zamirin işaret ettiği önceki beyitte geçen "kan" kelimesi burada da suya benzetilmiştir. Karine de "تَجَرَّع/yutuyor, yudumluyor" fiilidir. Dolayısıyla bu beyitte de istiare-i mekniyye mevcuttur.

Şair sonraki beyitte kendi ırkından ve dininden olan komşularının dahi yalnız bıraktığı bu mazlum halkın hakkını savunan kimse kalmadığını açıklama yoluna gitmektedir. Şöyle ki; Normal şartlarda bir yerde yaşanan zulümlerin çözümü için hakem olarak olaya müdahale eden uluslararası toplum her iki tarafa karşı eşit mesafede durmak ve adaletle sorumludur. Ancak

günümüzdeki uygulamalardan da görüldüğü üzere, o dönemde yapılan uluslararası anlaşmalar; vatani işgale uğramış, yaşam ve ibadet hürriyeti elinden alınmış mazlum Filistin halkına bir fayda getirmemiştir:

كذلك يُشقي وعدٌ بلفورٍ معشرًا * مناكيدَ لاقوا منه أشقى وأنكدا

Balfour anlaşması da zulmetti (Filistin) halkına * (Halk) talihsizlik, daha fazla kötülük ve dert gördü ondan.

Bu beyitte “haksızlık yapıyor, zulmediyor/” fiili “يُشقي/” fiili “Balfour anlaşması /وعدٌ بلفورٍ”, kelimesine isnad edilmiştir. Ancak bilindiği gibi zulmeden, haksızlık yapan anlaşmanın kendisi değil, müsebbibi olan onu imzalayan ve uygulayanlardır. Zira nihayetinde bir kâğıt parçası olan anlaşmanın ilgili fiilin faili olması muhaldir. Dolayısıyla fiil sebebe isnad edilmiş ancak müsebbip kast edilmiştir. Fiil veya fiil anlamında kullanılan bir ögenin gerçek olmayan failine isnad edilmesi şeklinde tanımlayabileceğimiz mecaz-ı akli sanatında sebebiyet, mücaveret, mekaniyyet vb. bir alaka bulunur. Buradaki alaka da sebebiyettir.¹⁹

Şair Filistin topraklarını işgal eden bu zalimlerin o dönemde yaptıkları zulüm ve haksızlıkları anlattıktan sonra, aynı toplum tarafından yakın coğrafyada uzun yıllar önce yaşanmış olaylara atıf yaparak geçmişte yaşadıkları sıkıntılarla mağdur olarak geldikleri bu topraklarda zulümle da olsa hükümler kurma istek ve iddialarını şu şekilde yermektedir:

نَفَثَهُمْ فِجَاجِ الْأَرْضِ مِنْ سُوءِ مَا جَنَوْا * فِجَاءَ وَاعِلِي دُغْرِ عِبَادِيَدِ شَرِّدَا

İşlediği suçlardan dolayı geniş topraklar (dahi) sürdü/attı onları²⁰ *
Kovulmuş, köleler olarak korku içinde geldiler (bu diyara).

Bu beyitte “فِجَاجِ الْأَرْضِ/geniş toprak” ifadesi, insanlara benzetilmiştir. Devamında da insana özgü olan “sürgün etti/” fiili zikredilmiştir. Burada da istiare-i mekniyye sanatı mevcuttur.

يُرِيدُونَ مَلَكًا فِي فِلَسْطِينَ بَاقِيًا * عَلَى الدَّهْرِ يَحْمِي شَعْبَهُمْ إِنْ تَمَرَّدَا

Filistin’de kalıcı bir hükümlerlik istiyorlar * Halkını koruyacak her zaman bozgunluk etse de.

Şair işgali adım adım işlediği kasidesinde, yapılan katliam ve zulümlerin arka

¹⁹ Kazvîni, *el-İzâh*, 1/120-125.

²⁰ Şair muhtemelen burada Babil sürgününü kastetmiş olabilir. Nitekim tarihi isyanlar, savaşlar ve sürgünlerle dolu olan Yahudi toplumu üzerinde en büyük etkiyi bırakan sürgün Babil sürgünüdür. Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Ali Osman Kurt, “Yahudilikte Sürgün Teolojisi Tanrısal Bir Ceza Olarak Sürgün”, *Dini Araştırmalar* 9/25 (Haziran 2006), 61-78.

planında olan esas niyete değindikten sonra bunun başarıya ulaşamayacağını anlatmaktadır. Buna göre işgalciler öldürdükleri Müslüman Filistinlilerin yerlerine kendi halklarını yerleştirerek İslâm'ı bu topraklardan kaldırmayı hedeflemektedir. İşgalciler bu amaç uğruna her türlü hile ve haksızlığı yapmaktan çekinmemektedir. Ancak şair Hz. Peygamber'in sahabeleri tarafından fethedilen bu diyarlarda yaşayan halkın, kendisine yapılan dayatmayı kabul etmeyeceğini, dünyalık peşinde koşan ve hiçbir kutsala saygısı olmayan bu gürüha karşı Hz. Peygamber'i (İslâm'ı) aziz kılıp yüceltmekten başka yolunun olmadığını aktarmaktadır:

يُديرون في تهويدها كُلَّ حيلةٍ * ويأبى لها إيمانها أن تُهَوِّدَا

Filistin'i Yahudileştirmek için yaptılar her hileyi * Ancak Filistin'in imanı reddediyor bu dayatmayı.

Bu beyitte irsâd sanatından bahsedilebilir. Bedî sanatlarından olan irsâd, şiir veya nesirde kâfiye veya fâsıladan önce sözün kalan kısmına delâlet edecek bir ifade kullanmaktır.²¹ Bu örnekte de beytin birinci mısrasından ikinci mısra anlaşılmalıdır. Zira kasidenin başından itibaren kullanılan dil ve anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere işgalcilerin türlü hilelerle halkı dinlerinden etme çabasının sonuç vermeyeceği gayet açıktır.

بلادٌ أَعَزَّتْهَا سِوْفٌ مُحَمَّدٍ * فما عُدُّهَا أَلَا تُعِزُّ مُحَمَّدًا

Hız. Muhammed'in (adil) kılıçlarının aziz kıldığı topraklardır burası *
Filistin'in Hız. Muhammed'i aziz kılmaktan başka yoktur çaresi.

Bu beyitte "kılıçlar/سِوْفٌ" kelimesi bir insana benzetilmiştir. Ardından "insan" kelimesi hafzedilerek onunla ilgili bir hususiyet olan "أَعَزَّتْ" kelimesi zikredilerek istiare yapılmıştır. Nitekim cansız bir nesne olan kılıç bir yeri aziz/şerefli kılamaz. "Sevmek, ikramda bulunmak, yüceltmek"²² gibi anlamlara gelen bu fiil çoğunlukla insan için kullanılmaktadır.

أَفِي الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى يَعْثُ الْأَلْيُّ أَبْوًا * سَوَى الْمَالِ طَوْلَ الدَّهْرِ رَبًّا وَمَسْجِدًا

Nasıl olur da Mescid-i Aksa'da fesadı yayıyor işgalci * (Kutsala saygıları yok)
Her zaman dünyalığı rab ve mâbed edindiler.

Şair bu beyitte istifhâm edatı olan hemzeyi kullanarak bahsettiği kitleyi azarlamayı ve küçük düşürmeyi (İstifhâm-ı tevbihi) kast etmiştir. Talebî inşânın çeşitlerinden olan istifhâm, bir durum hakkında bilgi edinmek için kullanılır. Ancak bazen esas anlamın dışına çıkılarak farklı manalarda da

²¹ Mustafa Aydın, *Arap Dili Belagatında Bedî İlmi ve Sanatları* (İstanbul: İşaret Yayınları, 2018), 41.

²² Muhammed Murtazâ ez-Zebidî, *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-Kâmûs* (Kuveyt: Matbaatu Kuveyt, 1975), "a-z-z" 15/222.

kullanılmaktadır.²³

أَحَلُّوا رَبِّا فَالْأَرْضُ عُبرٌ وَجوهُها * تُرینا الصَّبَاحَ الطَّلُقَ أَقَمَّ أَرَبِدا

Ribayı helal kıldılar, toza toprağa büründü yeryüzü * (Bu durum) sabahın aydınlığını daha koyu ve daha bulanık gösterdi bize.

Şairin bu anlatımlarının arka planında vermek istediği mesajlar şu şekilde ifade edilebilir: Bu mücadele öncelikle insani bir mücadele olduğu gibi dini arka planı da mevcuttur. Zira bir tarafta işgalci vardır ve topraklarını haksız yere işgal ettiği insanlara hayat hakkı tanımamaktadır. Düşmanın asıl hedefi Müslüman halkı; katliam, baskı, zorunlu göç ve zulümle vatanlarından sürerek onların yerine kendi dinlerinden insanları yerleştirmektedir. Ancak asırlardır Müslüman kimliğiyle maruf bu diyarların onurlu halkı buna müsaade etmeyecek ve hayat hakkına sahip çıktığı gibi inanç hürriyetini de elde etmek için mücadelesine devam edecektir.

Şair kasidesinin bu bölümünde yaşanan mücadelenin dini bir boyutu olduğunu da anlattıktan sonra halkın içinde bulunduğu zor durumun anlaşılması için aşağıdaki beyitleri aktarmaktadır:

تَنُوْءُ بِأَعْبَاءٍ ثِقَالٍ مِنَ الْأَدَى * وَيُوشِكُ فِيهَا الخَسْفُ أَنْ يَتَجَدَّدا

Filistin acılarıyla yüklü ağır yükleri taşımakta zorlanıyor * (Yapılan zulümler yüzünden Allah'ın) orayı batırması yakındır.

Beyitte geçen “تَنُوْءُ بِأَعْبَاءٍ ثِقَالٍ” / Filistin ağır yükleri taşımakta zorlanıyor” ifadesinde istiare-i mekniyye’den bahsedilebilir. Zira müşebbeh olan Filistin, ağır yükü taşımakta zorlanan bir varlığa benzetilmiştir. Buradaki karine de “تَنُوْءُ” fiilidir.

رَمَوْها بِخَطْبٍ هَدَّ مِنْ أَهْلِها الْقَوَى * وَغَادَرَهُمْ مِلءَ الْمَصَارِعِ هُمُدا

Filistin’e zulmedip vurdular, harap ettiler ehlini * Bu felaket mezarlıklara dolmuş gibi onları sessizliğe terk etti.

Bu beyitte “ها” zamirinin raci olduğu Filistin kelimesi zikredilmiş, ancak orada yaşayanlar kast edilmiştir. Çünkü haksız bir şekilde öldürülen ve zulme uğrayan orada ikamet eden halktır. Dolayısıyla bu örnekte mecaz-ı mürsel’den bahsedilebilir. Buradaki alaka da mahalliyettir.

Şair devamında işgalci kuvvetlere karşı kınayıcı ve aşağılayıcı bir üslup kullanmaktadır. Hz. Musa döneminde, Allah Teâlâ’yı bırakıp kendi yaptıklarını altın buzağı heykeline tapan atalarına atıfla onlardan bir lider olamayacağını

²³ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâğâ funûnuhâ ve efnânuhâ (İlmu’l-Meânî)* (Ürdün: Dâru’l-Furkân, 1997), 196-197.

belirten şair, haktan uzaklaşmış bu işgalcileri kötü bir sonun beklediğini aktarmaktadır:

أَيُّمَسِي عَيْدُ الْعِجْلِ لِلنَّاسِ سَادَةٌ * وَمَا عَرَفُوا مِنْهُمْ عَلَى الدَّهْرِ سَيِّدًا

Buzağıya tapanlar, insanlara önder mi olacak? * Tarih boyunca onlardan hiç kimse lider olmadı.

Beyitte (talebî inşâ türü) istifhâm edatı (hemze) kullanılarak işgalcileri azarlama ve küçük düşürme (istifhâm-ı tevbîhî) kast edilmiştir. Yine bu beyitte telmîh sanatından da bahsedilebilir. Bedî sanatlarından olan telmîh, kelâmın fehvâsında (anlamında), zikredilmeksizin bir Kur'ân âyetine, meşhur bir hadise, bir mesel-i sâire (özdeyişe), nadir bir şaire veya meşhur bir kıssaya işaret edilmesidir.²⁴ Beyitte geçen عَيْدُ الْعِجْلِ/buzağıya tapanlar" ifadesinde Hz. Musa'nın kırk gece sürecek bir buluşma için Allah Teâlâ'nın huzuruna çağırılması sırasında Sâmirî²⁵ tarafından hak yoldan saptırılan Yahudi topluluğa bir işaret vardır.

لَهُمْ مِنْ فِلَسْطِينَ الْقُبُورُ وَلَمْ يَكُنْ * نَرَاهَا لِأَهْلِ الرَّجْسِ مَثْوًى وَمَرْقَدًا

Filistin onlara mezar olacak * Filistin toprakları kötüler için huzurlu bir sığınak ve metfen de olmayacak!

Beyitte geçen "القُبُورُ/kabirler" ve "مَرْقَدًا" kelimeleri ölüm ile irtibatlı olan iki farklı kelimedir, dolayısıyla burada *mürâ'atü'n-nazîr* sanatı vardır. Tevâfuk, tenâsüb, telfik ve muâhât gibi isimlerle de bilinen *mürâ'atü'n-nazîr*, Bedî' sanatlarından. Nesir veya nazımda, aralarında mana/lafız bakımından tezaadın dışında bir bağ olan kelimeleri bir araya getirme sanatıdır. Bu kelimeler iki veya daha fazla olabilir.²⁶

أَقَمْنَا لَهُمْ فِيهَا الْمَأْتِمَ كُلَّمَا * مَضَى مَشْهَدٌ مِنْهُنَّ أَحَدٌ نَنْ مَشْهَدًا

Onlara Filistin'de cenaze törenleri (matemler) yaptık * Bir mezar (defin) bitince, başka mezar hazırladık.

Bu beyitte mecaz-ı mürsel'den bahsedilebilir. Zira şair, "cenaze merasimi, bu merasimde toplanan insanlar" gibi anlamlara gelen "المآتيم" ifadesiyle işgalcilerin zulmüne ölümlerle verilen karşılığı kast etmiştir. Bir başka deyişle bir cenaze merasimi, öncesinde bir ölüm olayının varlığını gerekli kılmaktadır ve buradaki alaka i'tibar me yekûnu olarak değerlendirilebilir.

Şair kasidenin bu bölümünde işgalcilerin vatanın içlerine kadar ilerlese dahi huzur bulamayacağını ifade ettikten sonra, meydan okuyucu bir üslup

²⁴ Aydın, *Arap Dili Belagatında Bedî İlmî ve Sanatları*, 222.

²⁵ Bk. Tâhâ Suresi, 20/83-94.

²⁶ Meydânî, *el-Belâğetü'l-Arabiyye*, 2/382.

kullanarak zalimler ve destekçilerine şöyle seslenmektedir:

فَقُلْ لِحُمَاةِ الظُّلْمِ مِنْ حُلَفَائِهِمْ * لَنَا الْعَهْدُ نَحْمِيهِ وَنَمْضِي عَلَى هُدًى

Zalime ve destekçilerine söyle * Sözümüz olsun! Halkı koruyup hak yolda devam edeceğiz.

Şair bu beyitte işgalci zalimler ve destekçilerine emir kipiyle seslenerek onları küçük düşürmeyi amaçlamıştır. Devamında mutlak ve kesin bir ifadeyle vatanlarını koruyacaklarını söyleyerek de onlara meydan okumuş ve tehdit etmiştir. Emir fiilinin temel anlamı, bir kimsenin daha üstün bir konumda iken kendinden daha aşağı bir konumda olan kişiden bir talepte bulunması veya büyüğün kendisinden daha küçük birinden bir fiilin yapılmasını istemesidir. Me'ânî sanatlarından olan emir, bazen kendi anlamının dışında dua, tahyîr, temenni, ibâha, tedip, taaccüb gibi başka anlamlarda da kullanılmaktadır.²⁷

نُرَدُّ عَلَى آبَائِنَا مَا تَوَارَثَتْ * قَوَاضِيَهُمْ لَا تَنْتَقِي غَارَةَ الْعِدَى

Atalarımızın keskin kılıçlarının aldığı mirası (koruyacağız) * Korkmuyoruz düşmanların saldırısından.

Bu beyitte geçen “kılıçlar/قَوَاضِيَهُمْ” ifadesi insana benzetilmiştir. Ardından insana özgü olan bir fiil olan “miras bıraktı/تَوَارَثَتْ” fiili zikredilmiştir. Bu beyitte istiare-i mekniyye mevcuttur.

نَضِينُ بِهِمْ أَنْ يُفْضَحُوا فِي قُبُورِهِمْ * وَنَحْمِي لَهُمْ مَجْدًا قَدِيمًا وَسُودًا

(Atalarımızın) kabirlerinde küçük düşürülmelerine müsaade etmeyeceğiz * Koruyacağız onların kadim liderlik ve şereflerini!

Şairler genellikle kasidenin son beytini mesajlarını çarpıcı bir şekilde vermek için nazmederler. Ancak Ahmed Muharrem'in bu kasidesinde vermek istediği mesajı tek bir beyit yerine anlam bakımından birbirini tamamlayan son üç beyitte topladığı söylenebilir. Zira yirmi üçüncü beyitle başlayan meydan okuyucu üslup ve devamında geçmişte yaşayan atalara yapılan atıf bir arada düşünüldüğünde son üç beyit arasında bir anlam örüntüsünden bahsedilebilir. Şöyle ki; Şair zalimlere ve koruyucularına seslenerek fiziki olarak kendisinden çok daha güçlü düşmandan korkmadığını ve dünyevi olarak kaybedecek bir şeyi kalmamış topluluktan korkulması gerektiğini aktarmaktadır. Devamında hak yolda yürümeye devam edeceklerini ve atalarının mirasını koruyacaklarını ifade ederek liderliklerinden, dinlerinden ve milletlerinden vazgeçmeyeceklerini haykırmaktadır. Atalarını mezarlarında utanca terk etmeyeceklerine dair ifade bu mesajı güçlendirmektedir. Aynı zamanda ataların mezarlarına yapılan bu

²⁷ Abbâs, *el-Belâğa funûnuhâ ve efnânuhâ*, 149-153.

vurgu; Filistin topraklarının sahibinin kim olduğunu göstermek için bir metafor olarak değerlendirilebilir. Şair adeta şu mesajı vermektedir: Atalarımızın mirasçısı olarak buradayız. Galip gelerek toprağın üzerinde yaşasak da mağlup olarak mezarlara giresek de bu topraklarda kalmaya devam edeceğiz.

Sonuç

Bu çalışmada Türk asıllı Mısırlı şair Ahmed Muharrem'in *Filistin Sabren* adlı kasidesi muhteva ve edebî sanatlar açısından incelenmiştir. XX. yüz yılın henüz başlarında kaleme alınan bu kasidede şair, belki de uzun bir süre devam etmeyeceğini umduğu Filistin problemini sabır, yiğitlik, cesaret ve itâb temalarıyla anlatmıştır. Şairin kasidesine sabır telkini ile başlaması bu problemin geçici olacağı görüşünde olduğuna bir işaret olarak değerlendirilebilir. Nitekim devamında er veya geç zaferin yakın olduğunu ifade etmesi bu düşüncüyü desteklemektedir. İslâmî hassasiyetlerin ön plana çıktığı Arap milliyetçiliği üzerinden meydan okuduğu işgalcileri tarihte işledikleri diğer cürümlere atıf yaparak anlatma yoluna giden şair, egemen güçleri sözde tarafsız tavırları sebebiyle yermektedir. Şair kasidede sarih bir ifadede bulunmamış olsa da, yaşanan onca zulme halktan başka kimsenin karşı koymadığı savıyla Filistinlilerin yalnızlığını satır aralarında anlatmış ve Filistin halkına umut aşlamaya çalışmıştır.

Sade bir dille nazmedilen kasidede, görülebildiği kadarıyla Beyân ve Meâ'nî sanatlarının ağırlıkta olduğu edebî sanatlar kullanılmıştır. Diğer belâgat sanatlarına oranla Bedî sanatlarına az yer verilmesinin muhtemel sebebi, okuyucunun/dinleyicinin lafız, üslup ve şekil bakımından kelamı süsleyici söz sanatlarından ziyade verilmek istenen mesaja odaklanmasını sağlamak olarak değerlendirilmektedir.

Kullanılan bu yalın dil, "yaşanan zulmü dünyaya duyurma" gayesine hizmet ederken, kullanılan edebî sanatlarla satır aralarında verilmek istenen mesaj ve halkın hak-batıl mücadelesindeki yalnızlığı daha belîğ bir şekilde aktarılabilmiştir.

Kasidenin edebî özelliğinin yanı sıra muhtevasına dair müşahede edilen bir diğer acı gerçek de yaklaşık bir asır önce nazmedilen bu kasidenin -maalesef- günümüzde hala güncelliğini koruyor olmasıdır. Bu kaside, Filistin'de yaşanan problemi birçok farklı açıdan dile getirmesi bir yana; yüz yılı aşkın bir süredir yaşadığı insanlık dramıyla yetim bırakılmış bu halkın dertlerine tercüman olan edebiyatın da yetim ve sähipsiz kaldığını göstermektedir. Bu kasidenin muhteva açısından günümüzde hala güncelliğini koruyor olması ve hatta var olan acı durumu tam olarak tasvir edememesi; kadın, erkek, yaşlı ve çocuk ayırt etmeksizin yapılan katliamlar sonucu canlarını yitiren halkın, kültürel mirasının da ölümünü gözler önüne sermektedir. Elbette bu yok oluş, saldırıya uğrayan bir mazlumun küçük bir yarısıyla dahi mukayese edilemez. Ancak vicdanını

yitiren dünyanın sebep olduğu edebî/kültürel inkıraz ile ortaya çıkardığı vahametini bu ve benzer irili ufaklı çalışmalarla tarihe not düşülmesi bir gereklilik olarak önümüzde durmaktadır.

Kaynakça

- Ahmed Kasım, Muhammed - Muhyiddin Dîb, *Ulûmu'l-Belâğâ*. Lübnan: el-Müessesetü'l-Hadîsetu li'l-Kitâb, 2003.
- Aydın, Mustafa. *Arap Dili Belagatında Bedî' İlmi ve Sanatları*. İstanbul: İşaret Yayınları, 2018.
- Fadl, Hasan Abbâs. *el-Belâğâ funûnuhâ ve efnânuhâ*. Ürdün: Dâru'l-Furkân, 1997.
- Fâhûrî, Mahmud. *Mûsikâ's-şî'ri'l-'Arabî*. Halep: Menşurâtu Câmi'eti Haleb, 1996.
- Fâr, Mustafa. *eş-Şâ'ir Ahmed Muharrem: Dirâse fî hâyâtihî ve şî'rih*. Amman: el-Mektebetü'l-vataniyye, 2007.
- Gül, Hasan. "Filistin Sorununun Temel Nedenleri". *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2018), 13-22.
- Irmak, Mustafa. "Ahmed Ubeyd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. EK1/53-54. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Karaarslan, Nasuhi Ünal. "Bârûdî, Mahmud Sâmî Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/90-91. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Kazvîni, Hatîb. *el-İzâh fî 'Ulûmi'l-Belâğâ*. Beyrut: Dâru'l-Cil, ts.
- Kurt, Ali Osman. "Yahudilikte Sürgün Teolojisi Tanrısal Bir Ceza Olarak Sürgün". *Dini Araştırmalar* 9/25 (2006), 61-78.
- Meydânî, Abdurrahman Hasan Habenneke. *el-Belâğetü'l-Arabiyye*. Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1996.
- Muharrem, Ahmed. *Dîvânü Muharrem (es-Siyâsiyyât)*, nşr. Mahmud Ahmed Muharrem. Kuveyt: Mektebetü'l-Felâh, 1984.
- Özel, Ahmet. "Ahmed Muharrem". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. EK1/47-49. İstanbul: TDV Yayınları, 2020.
- Sekkâkî, Ebû Ya'kûb Sirâcüddîn. *Miftâhu'l-ulûm*. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1987.
- Sübkî, Ebû Hâmid Bahâüddîn. *'Arûsü'l-efrâh fî şerhi Telhîsî'l-Miftâh*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2003.
- Tuzcu, Kemal. "Mısırlı Neo-Klâsik Şairleri". *Nüsha: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 2/5 (2002), 107-126.
- Yılmaz, Büşra. *Ahmed Muharrem ve Şiirinin Ana Temaları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Yılmaz, İbrahim. "Tavîl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/183-184. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Zebîdî, Muhammed Murtazâ. *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*. Kuveyt: Matbaatu Kuveyt, 1975.